

Марина О.-М.В.

СІЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ РЕГІОНУ

Проаналізовано розвиток сільського туризму в деяких регіонах України, висвітлено його вплив на економіку сільської місцевості й регіону в цілому, окреслено основні проблеми в цій сфері, які заважають подальшому динамічному розвитку цього виду діяльності та потребують вирішення. Подано рекомендації для розв'язання існуючих проблем у сфері сільського туризму та підвищення ефективності його розвитку в Україні. Зроблена спроба створити дійовий організаційно-економічний механізм управління розвитком сільського туризму в Україні.

Ключові слова: сільський туризм, правове регулювання, податкове регулювання, розвиток регіону, організаційно-економічний механізм.

Постановка проблеми. З початку 90-их років ХХ століття в Україні спостерігаються негативні структурні зміни: зростання безробіття, зменшення кількості населення, міграція за кордон через бідність, відсутність чи низький рівень соціального захисту, втрата сільської ідентичності. У зв'язку з цим виникає необхідність поліпшення соціально-економічного розвитку регіонів. Тому СЗТ (сільський зелений туризм) слід розглядати як стратегічний сектор економіки та відродження села. Однак, попри важливість цього виду діяльності, в Україні, порівняно з європейськими державами та США, гальмується його розвиток та йому приділяється неналежна увага з боку органів влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням розвитку сільського туризму в Україні, його функцій та ролі в державній економіці займаються В.І. Биркович, В.В. Гловацька, О. Омельченко, Т. Ткаченко, М. Товт, М.Й. Рутинський, Ю.В. Зінко, І. Михасюк, І. Петлін, Т.С. Осадча, С. Медлік та ін. Але попри значну кількість публікацій залишаються дискусійними питання визначення сільського туризму як соціально-економічної категорії, його ролі в розвитку регіону та шляхів вирішення проблем, які існують в цій галузі.

Основними завданнями цього дослідження є аналіз розвитку сільського туризму в деяких регіонах України, його впливу на економіку сільської місцевості й регіону в цілому, висвітлення основних проблем у цій сфері, які потребують вирішення та розробка ефективного організаційно-економічного механізму управління розвитком сільського туризму в нашій державі.

Виклад основного матеріалу. В сучасному світі туризм став могутньою індустрією, величезним потужним комплексом, який поєднує економічну, екологічну та соціальну сфери. На

сьогоднішній день туристична галузь є однією з найбільших галузей світової економіки, на частку якої припадає 12% світового валового продукту, понад 30% обсягів послуг світової торгівлі, 11% світових споживчих витрат, 7% загального обсягу інвестицій та 5% усіх податкових надходжень, а також, безумовно, є складовою світових інтеграційних процесів.

Сільський туризм як різновид туризму розвивається настільки швидкими темпами, що замінив усі інші види, оскільки на зміну концепції трьох «S» (Sun-Sea-Sand: сонце – море – пісок) прийшла концепція пізнавальних подорожей у сільську місцевість з ознайомленням з місцевими традиціями та вживанням екологічно чистих продуктів концепція трьох «L» (Landscape-Lore-Leisure: пейзажі – традиції – дозволяла).

У наші дні дедалі більшу кількість «міських» туристів приваблює екзотика сільського побуту та праці. Мешканці міст прагнуть показати своїм дітям, звідки береться хліб, молоко, інші продукти, ознайомити з побутовими умовами і зникаючими народними промислами. Крім того, гості Українських Карпат хочуть побачити Карпатську полонину, посидіти біля ватри вівчарів у колі гостинних гуцулів чи бойків, освоїти ази виготовлення овечого сиру чи секрети лозоплетіння, спробувати навчитися вишивати, різьбити, опанувати процес роботи з бджолиними вуликами [1, ст. 76].

У більшості регіонів України розвитку туризму приділяється пильна увага. Лідером з розвитку сільського туризму є Карпатський регіон, який представлений Чернівецькою, Львівською, Закарпатською та Івано-Франківською областями.

Популярність Карпатському регіону принесли його природні та історико-культурні особливості. Найцікавішими видами сільського туризму є:

- природознавчий туризм (чарівна та самотня природа приваблюють туристів найбільше);

- кінний туризм;
- водний туризм (рафтинг, що являє собою спуск по гірських річках на човнах);
- фольклорний туризм (участь в різноманітних святкуваннях: фестивалях, обрядах і т.д.);
- винно-дегустаційний туризм (закарпатські вина є візитівкою краю);
- велотуризм;
- історико-етнографічний туризм (багатовікова історія та культура краю завжди цікавила туристів та привертала їхню увагу).

Однак, на жаль, в Україні існує чимало проблем, які гальмують розвиток СЗТ в регіонах.

Однією з основних є власне трактування самого терміну, яке залишається поза межами правового врегулювання, так як до цього часу немає окремого закону «Про сільський зелений туризм», проект якого знаходиться на розгляді з 2004 року.

Згідно з Законом України «Про туризм» від 15.09.1995 р. «сільський туризм» – це самостійний вид туризму, який не ототожнюється з «зеленим», а «зелений туризм» – є синонімом екологічного туризму [2]. Водночас у інших нормативних актах, а саме: Законі України «Про особисте селянське господарство» від 15.05.2003 р., Законі України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» від 17.06.2004 р., Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002–2010 роки» від 29.04.2002 р., Указі Президента України «Про основні засади розвитку соціальної сфери села» від 20.12.2000 р., Указі Президента України «Про основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 р.» від 10.08.1999 р. тощо – вживається термін «сільський зелений туризм» [3].

Серед інших проблем, які перешкоджають успішному розвитку сільського туризму, є:

- політико-економічна нестабільність;
- наявність тіньової сфери діяльності;
- неефективне податкове регулювання;
- неналежна освітня та організаційна підготовка сільських господарів;
- відсутність маркетингової та рекламної стратегії;
- невисока привабливість іміджу України в очах іноземців;
- недостатньо розвинута інфраструктура.

Зовсім інша ситуація спостерігається у світі. Так, у країнах ЄС близько 35 відсотків жителів надають перевагу саме такому туризму. Там кількість агросадіб сягає десятків тисяч. Європейські туроператори не припиняють повторювати: туристу доволі сильно прийлись морські пляжі, рибні ресторани і шум. Доволі сильно набридли йому й фешенебельні лижні курорти. Зате змінити пильний мегаполіс на майже незайману природу, „поспілкуватися” з сільською живністю, проїнятися колоритом іно-

земної глибинки і спробувати свої сили в народних ремеслах – саме те, що треба. За це в Європі готові платити, і так званий «сільський» або «зелений туризм» вважається сьогодні одним із найбільш рейтингових. Тому країни, які можуть похизуватися красивими й екологічно чистими селами, не втратили можливості поповнити бюджет і створити нові робочі місця. Наприклад, у Польщі сільських мешканців простимулювали до виходу на „туристичну арену”. Влада вирішила, що на них не поширюватиметься закон, який регулює підприємницьку діяльність. Простіше кажучи, селяни звільняються від ПДВ. В Угорщині господарів турсадіб повністю звільнено від податків, що дозволило країні буквально за кілька років голосно заявити про себе на ринку сільського туризму [7].

Значний внесок, який справляє сільський туризм на економічний, екологічний та соціальний розвиток регіону, проявляється у функціях, які він виконує, а саме:

- розширює сферу зайнятості сільського населення;
- стимулює розвиток сфери послуг та інфраструктури;
- здійснює наповненість бюджетів різних рівнів валютними надходженнями;
- покращує культурно-освітній рівень населення;
- сприяє розширенню міжнародних зв'язків та створенню позитивного іміджу держави;
- відроджує та зберігає історико-культурну спадщину села;
- забезпечує туристів екологічно чистими продуктами харчування;
- сприяє охороні навколишнього середовища.

Зважаючи на вищеперераховані позитивні аспекти сільського туризму, зрозумілим є те, що обов'язковим завданням державної політики є створення сприятливих умов для процвітання цього виду діяльності. Задля активізації розвитку СЗТ в Україні необхідне вирішення таких питань:

- упорядкувати нормативно-правову базу, зокрема прийняти окремий Закон «Про сільський зелений туризм»;
- розробити ефективну стратегію розвитку сільського туризму;
- стимулювати підприємницьку діяльність;
- реформувати та ефективно регулювати податкову систему;
- стимулювати розвиток сільського туризму через надання різних пільг та стимулів;
- поліпшити рівень інфраструктури в державі;

- створити систему інформаційно-аналітичного забезпечення сфери туризму та проводити ефективну маркетингову кампанію;

Для розвитку рекреаційно – туристичного комплексу регіону вище перераховані завдання повинні доповнюватися формуванням ефективної фінансово-кредитної політики на рівні держави та вдосконаленням форм і методів організації місцевого самоуправління.

Сприяти поширенню зеленого туризму у різних регіонах нашої держави можуть, на думку фахівців, і громадські організації. Зокрема, постійним партнером господарів є громадська організація Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму, яка спромоглася відкрити свої представництва в 19 областях. Її мета – популяризація відпочинку в українському селі, сприяння розвитку сільської інфраструктури та самозайнятості сільського населення, збереження культурної спадщини та навколишнього середовища. Представники Спілки займаються проведенням конференцій, виставок, фестивалів, «круглих столів», тренінгів в регіонах України, виданням журналу, посібників та іншої рекламно-інформаційної продукції [5].

На регіональному й локальному рівнях інтереси суб'єктів сільського відпочинку представляють регіональні осередки (центри) сільського відпочинку. Їхнє завдання полягає в:

- наданні інформації, що стосується відпочинкової можливості регіону;
- створенні позитивного іміджу свого регіону;
- контролюванні якості наданих туристичних послуг власниками агросадіб.

На сьогоднішній день такі регіональні центри працюють в 17 областях України. Найефективнішу діяльність ведуть такі осередки:

- Львівський обласний Центр сприяння розвитку сільського зеленого туризму;
- Івано-Франківська обласна організація Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму;
- Закарпатський обласний Центр розвитку сільського туризму;
- Київський обласний Центр сприяння розвитку сільського зеленого туризму;
- Харківське регіональне відділення Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму;
- кластер сільського туризму «Оберіг»;
- Обласне об'єднання «Волинські перспективи».

Щодо ефективного організаційно-економічного механізму управління розвитком сільського туризму в регіонах, то він поділяється на державний та ринковий.

У свою чергу, державний механізм (організаційний) включає такі методи:

- нормативно-правові (закони та підзаконні акти, різноманітні програми розвитку сільського туризму, і т.ін.)
- адміністративні (планування та прогнозування, моніторинг, інновації і т.ін.)
- фінансові (оподаткування, пільгове кредитування і т.ін.)
- соціальні (створення іміджу держави на міжнародному рівні, організаційна підтримка розвитку СЗТ, розвиток інфраструктури і т.ін.)
- інформаційно-комунікаційні (рекламування сільського туризму через засоби масової інформації)
- консолідаційні (створення сприятливих умов для співпраці суб'єктів СЗТ з органами влади, громадськими організаціями, іншими суб'єктами СЗТ і т.ін.)

Ринковий механізм (економічний) включає в себе власне ринкові методи управління: вивчення кон'юнктури ринку; аналіз попиту і пропозиції на турпродукт СЗТ; вибір методу ціноутворення та просування турпродукту на ринок; забезпечення конкурентних переваг турпродукту; комерційну спрямованість.

Зрозумілим є те, що, аби цей перспективний вид діяльності процвітав в усіх регіонах України, цей механізм мав би бути повністю підтриманий державними органами влади, оскільки саме від них залежить створення сприятливого середовища для розвитку СЗТ.

Висновки. Отже, сільський туризм є каталізатором розвитку сільської місцевості та регіону в цілому. Тож безперечно, що йому має приділятися особлива увага з боку державних органів влади, дії яких повинні спрямовуватись на розв'язання численних проблем, які існують у цій сфері. Вважаємо, що для досягнення успішного розвитку СЗТ необхідне створення ефективного організаційно-економічного механізму управління ним, який повинен доповнюватися формуванням стратегії розвитку, плануванням низки заходів, які б забезпечували реалізацію поставлених цілей, та урахуванням результатів світового досвіду й науково-дослідних розробок.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рутинський М.Й. Сільський туризм : [навч.посіб.] / М.Й. Рутинський, Ю.В. Зінко. – К.: Знання, 2006.– 271 с.
2. Про туризм //Закон України від 15 вересня 1995 р. № 324/95-ВР/ Верховна Рада України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>
3. Про сільський аграрний туризм // Проект Закону України від 20.07.2009р. / Верховна Рада України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ruraltourism.com.ua/?a=viewmaterial&id=9>
4. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року // Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 р. №1158 / Кабінет Міністрів України. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-п>
5. Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua/ukrainian/union/history>
6. Васильєв В.П. Сільський зелений туризм в Україні / В.П. Васильєв. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ecologylife.ru>
7. Омельченко О. Вас вітає готель "Мазанка"... Як реалізувати потенціал сільського туризму О.Омельченко [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/138588/>

REFERENCES

1. Rutynskiy M.J., & Zinko Yu.V. (2006). Silskyi turizm [Rural tourism]. Kyiv: Znannya [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrayiny Pro turizm: pryiniaty 15 veresnja 1995 roku № 324/95-VR. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр> [in Ukrainian].
3. Proekt Zakonu Ukrayiny Pro silskyi ahramyi turizm. ruraltourism.com.ua. Retrieved from <http://www.ruraltourism.com.ua/?a=viewmaterial&id=9> [in Ukrainian].
4. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny Pro zatverdzennya Derzavnoyi cilovoyi prohramy rozvytku ukrayinsko-ho sela na period do 2015 roku. zakon2.rada.gov.ua. Retrieved from <http://www.ruraltourism.com.ua/?a=viewmaterial&id=9> [in Ukrainian].
5. Spilka spryannya rozvytku silskoho zelenoho turizmu v Ukrayini. greentour.com.ua. Retrieved from <http://www.greentour.com.ua/ukrainian/union/history> [in Ukrainian].
6. Vasylyev V.P. (2006). Silskyi zelenyi turizm v Ukrayini. ecologylife.ru. Retrieved from <http://www.ecologylife.ru> [in Ukrainian].
7. Omelchenko O. (2012). Vas vitaye hotel "Mazanka"... Yak realizuvaty potencial silskoho turizmu. tourlib.net. Retrieved from <http://www.day.kiev.ua/138588/> [in Ukrainian].